

ANDRA VATIKANKONCILIET

Per Linder

Inledning

Benediktus XVI har i samband med 50-årsjubiléet av det Andra Vatikankonciliet uppmanat de troende att studera konciliets texter. Ja, de är verkligen läsvärda, men för att förstå dem och för att i vidare mening förstå vad konciliet innebar för den katolska kyrkan måste man dessutom studera konciliets förhistoria.

En av de bästa inblickarna i konciliets förlopp ger dominikanen Yves Congar i den dagbok som han förde dagligen inför, under och en kort tid efter konciliet. För att förstå hans och andra teologers insats krävs dessutom att man är någorlunda informerad om det Första Vatikankonciliet, det Tridentinska konciliet, men kanske framförallt om påvarnas och kurians agerande från Pius IX och framåt. Ur ett sådant perspektiv framstår Johannes XIII:s sammankallande av konciliet som en oerhörd vändpunkt inte minst när det gäller kyrkans återvändande till kyrkofäderna, öppning för 1900-talets nya och misstänkliggjorda teologi, de ortodoxa kyrkorna, de protestantiska samfundet, icke-kristna religioner och den moderna världen.

Här vill jag försöka att så koncentrerat som möjligt presentera tiden från det Tridentinska konciliet fram till och med det Andra Vatikankonciliet. Kalla det gärna en populär kyrkohistoria. Arbetet gör inte anspråk på vetenskaplighet utan syftet är snarare att visa vilken radikal förändring av kyrkan Andra Vatikankonciliet faktiskt innebar, en förändring som ofta tonas ned till förmån för tal om kontinuitet. Jag hoppas texten kan uppmuntra någon att studera ämnet djupare på egen hand.

Koncilium

Ett koncilium innebär att kyrkans biskopar, apostlarnas efterträdare, samlas för att gemensamt besluta i för kyrkan viktiga frågor som på grund av händelser i omvärlden eller inom kyrkan kräver ett förtydligande. Det rör sig vanligen om att definiera kyrkans tro, fördöma heresier och att besluta om inomkyrkliga ordningsfrågor. Det kan till exempel råda osäkerhet i trosfrågor eller om kyrkliga rörelser är heretiska och att inomkyrklig praxis behöver förnyas. Det kan även vara frågan om inomkyrkligt missbruk, till exempel korruption, som behöver stävjas. Därmed är det också sagt varför koncilier sammankallas av den romerske biskopen, Petrus efterträdare, påven.

Concilium Tridentinum

När påven Paulus III sammankallade ett koncilium i Trident 1545 var i stort sett alla ovan nämnda orsaker för konciliets sammankallande uppfyllda.

1. Den protestantiska reformationen
2. Definition av katolsk tro gentemot den protestantiska reformationen
3. Avskaffande av missbruk inom kyrkan
4. Juridiska frågor
5. Liturgiska frågor

Den protestantiska reformationen

Här är inte plats för redogörelse av den protestantiska reformationens bakgrund och förlopp utan här skall enbart redogöras för den punkt som gjorde den omöjlig att acceptera för den katolska kyrkan. Luther hävdade sola scriptura, skriften allena, sola gratia, nåden allena och sola fidei, tron

allena. Bibeln skulle vara den enda auktoriteten, det enda som behövdes för rättfärdiggörelsen. Tron ges av nåd allena.

Att skriften skulle vara den enda källan till uppenbarelsen står som bekant inte i skriften, men det är Luthers fundamentala utgångspunkt. Dessutom var Luthers kanon inte fastlagd. Han anser de deuterokanoniska böckerna samt Hebréerbrevet, Jakobs brev, Judas brev och Uppenbarelseboken som apokryfiska eller omstridda skrifter. Följden av Luthers utgångspunkt sola scriptura blir att kyrkan med biskopar och sakrament inte med nödvändighet behövs. Kyrkan som förmedlare av uppenbarelsen och frälsningen är överflödigt, medan den katolska utgångspunkten är att kyrkan är den omistliga bäraren av hela uppenbarelsen.

Kyrkans svar på den tyska protestantiska reformationen

Konciliet i Trident fastslår kanons omfång. Den beslutas omfatta Gamla Testamentet inklusive de deuterokanoniska skrifterna och inkluderar Hebréerbrevet, Jakob, Judas och Uppenbarelseboken som fullt kanoniska i Nya Testamentet. Vidare fastslår konciliet att Skriften inte är enda auktoritet och bärare av uppenbarelsen utan även att Traditionen från apostlarnas och Kristi dagar har traderats oförstörd genom århundradena av kyrkan och bevarats av biskoparna i gemenskap med biskopen av Rom, påven. Därmed är Skriften i kyrkan och kyrkan själv förmedlare av uppenbarelsen. Därmed är de sju sakramenten, de ordinerade biskoparna och prästerna oundgängliga för frälsningen. I mässan är Kristus verkligen substantiellt närvarande.

När det gäller rättfärdiggörelsen slås fast att tron och människans samverkan med nåden krävs för rättfärdiggörelsen.

Kort sagt; skrifterna, Traditionen, sakramenten, kyrkan, biskoparna och prästerna är omistliga för uppenbarelsens förmedling och nödvändiga för frälsningen. Dessutom överlämnade konciliet åt påven att upprätta en lista över förbjudna böcker, att skapa en katolsk katekes och att revidera tidegården samt mässan.

Sammanfattningsvis kan man säga att konciliets viktigaste beslut var att förkasta "sola scriptura". Uppenbarelsen har förmedlats av apostlarna genom skrifter och deras efterföljare. Sedan har kyrkan förmedlat uppenbarelsen genom århundradena till oss. Det som traderats kallas sammanfattningsvis Traditionen. Därmed är det sagt att skriften tolkas av kyrkan under biskoparnas ledning. Konciliet avslutas 1563 av påven Pius IV.

Första Vatikankonciliet

Vaticanum I var samlat 1861-70 och sammankallades av påven Pius IX som var påve mellan 1848-78. Inledningsvis var han liberal, men blev oerhört konservativ efter att han tvingats fly då han vägrade delta i Italiens frihetskamp 1848. Först 1850 kunde han återvända till Rom.

Under Pius pontifikat växte påvens makt. 1854 proklamerade han jungfru Marias obefläckade avlelse som dogm, "Immaculata Virgine". Han vände sig mot det han ansåg vara tidens irrläror och pekade dessutom ut dem i en encyklika. 1870 sammankallade han konciliet.

Konciliets viktigaste beslut var det som rörde påvens ofelbarhet och universalepiskopat. Till schemat "De ecclesia" tillfogas tillägget om påvarnas ofelbarhet; "caput addendum de Romani Pontifice Infallibilitate". Till sist godkänner biskoparna dokumentet efter att de flesta motståndarna rest hem. Enbart två röstade emot. Dessutom beslutades som sagt påvens jurisdiktion över alla kyrkans stift och biskopar vilket man kan kalla ett universalepiskopat.

Under tysk-franska kriget 1870 besätter Italien resterna av kyrkostaten varför konciliet inte kunde återsamlas. Konciliet innebar att Pius IX och hans efterföljare erhållit en oerhörd maktställning i kyrkan, men det innebar även att kyrkans ställning runt om i världen stärktes till priset av en oerhörd disciplin inom kyrkan med stagnation som följd. Påvarnas makt var alltså på gott och ont vilket blir tydligt under det oerhört oroliga dryga sekel som stod för dörren 1870-1990.

Pius IX

Det avbrutna Vatikankonciliet beslut om påvens universalepiskopat och ofelbarhet gav Pius IX ett oerhört mandat i hans möte med Europas stormakter. Den politik som han kom att föra efter sitt återvändande till Rom kallas vi som ultramontanism. 1870 intogs Rom och Pius blev "fånge i Vatikanen" vilket inte hindrade honom att genom konciliet mandat stärka sin och kyrkans ställning, främst genom den så kallade kulturkampen i Bismarcks Tyskland.

Leo XIII 1878-1903

Leo XIII fortsatte Pius IX:s ultramontanistiska politik, men sökte upprätta goda relationer med de moderna stater som växte fram i slutet av 1800-talet utom möjligen Italien. Han var mycket engagerad i sociala frågor, inte minst på grund av den framväxande industrialismen. Detta framkommer inte minst genom hans encyklika "Rerum Novarum". Fortfarande central i katolsk sociallära. Han påbjöd studiet av Thomas av Aquinos skrifter i prästutbildningen för att främja bemötandet av den moderna vetenskapens religionskritik. Därigenom kom den så kallade nythomismen att dominera katolsk teologi ända fram till Andra Vatikankonciliet. Vidare betonade han bibelstudier i prästernas utbildning.

Sammanfattningsvis kan man säga att Leo XIII befäste den romerske biskopens universalepiskopat. Den centrala rollen påven hade för relationer med olika stater behölls, men Leo sökte samförstånd snarare än konfrontation. Kyrkans relation till olika regeringar sköttes av kurian, inte av den lokala kyrkans biskopar. Han betonade kravet på socialt engagemang och social rättvisa. Studiet av Thomas och bibeln blev huvudsaken vid prästutbildningarna. Trots att alltså mycket var sig likt från Pius IX:s dagar var Leo nydanande på det politiska, sociala och andliga området. Dessutom innebar hans pontifikat ett lyft för prästutbildningen som skulle bli av betydelse för kyrkans fortsatta utveckling fram mot det Andra Vatikankonciliet.

Den helige Pius X 1903-14

Pius X fortsatte att fördjupa prästernas utbildning, men han månade även om lekfolkets bildning och fromhet genom ökad communion, bikt och bibelstudier. Mest känd har Pius X blivit för hans kamp mot modernismen. 1910 införde han en antimodernistisk för alla präster och lärare. Eden avskaffades så sent som 1967. Kontrollen av katolsk litteratur utvecklades och höll tillbaka nydanande katolska teologer ända fram till Andra Vatikankonciliet.

Benediktus XV 1914-22

Benediktus valdes till påve strax efter första världskrigets utbrott. Han försökte medla i kriget, men utan framgång. Han gjorde allt han kunde för att mildra nöden under och efter kriget. Liksom företrädaren var han antimodernist. En vulgatarevison påbörjades och kanoniska lagen reviderades. Diplomatiskt gjorde han stora framsteg i länder som Tyskland, England, Frankrike och även relationerna till republiken Italien började förbättras.

Pius XI 1922-39

Diplomatiskt var Pius XI mycket framgångsrik i länder som Frankrike och Mexiko, men framförallt genom Lateranfödraget som gjorde Vatikanen till en suverän stat 1929. Han protesterade mot religionspolitiken i Sovjetunionen och med Tyskland slöt han ett konkordat som då syntes säkra kyrkans verksamhet. Varningssignaler fick han emellertid, bland andra från Edith Stein.

Mycket förblev sig likt i kyrkans ledning, men den förbättrade prästutbildningen som tidigare påvar initierat och den utomkyrkliga utvecklingen hade nu börjat leda till en förnyelse av teologin, inte minst bland ordnarna. Kurian försökte visserligen med all kraft stoppa nytänkandet, men som vi skall se misslyckades man till sist. Mer om detta senare.

1937 kom encyklikan "Mit brennender Sorge" som smugglats in i Tyskland och lästes i alla tyska kyrkor. Pius fördömer rasismen och den totalitära nazistiska ideologin, den är enligt encyklikan inte förenlig med tron på Gud.

Pius XII 1939-58

Pius XII förknippas med ultramontanismen och den tid då universalepiskopatet nådde sin höjdpunkt. Man får dock aldrig glömma att Pius XII verkade under en mycket svår tid för Europa och kyrkan. Världskrig och direkt därefter kallt krig då Östeuropas stift hamnade under kommunistiska diktaturer. Man får heller inte glömma att Pius XII genomförde välbehövliga liturgiska reformer, uppmuntrade katolsk exegetik och lekmäns bibelstudier.

Den hårda kontrollen av teologer fortsatte emellertid i enlighet med tidigare påvars riktlinjer. Minsta avsteg från nythomismen och antydan till det man kallade modernism, relativism och subjektivism ledde till granskning av det Heliga Officiet och kunde leda till undervisningsförbud och publiceringsförbud. Detta drabbade flera av de teologer som kom att få en enastående betydelse vid det Andra Vatikankonciliet då en helt ny öppenhet kom att gälla efter mycket hårda motsättningar under konciliet.

Johannes XXIII 1958-63

Johannes XXXIII blir påve 1958 och efter bara några månader tillkännager han att han beslutat sammankalla ett koncilium och att främja de kristnas enhet var en viktig målsättning. Dessutom skulle konciliet bli ett pastoralt koncilium. Reformerna krävdes för att anpassa kyrkan till en ny tid, aggiornamento.

Teologer med betydelse för konciliet

Marie-Dominique Chenu OP

Chenu föddes 1895 och blev dominikan 1913 i Le Saulchoir, då landsförvisat från Frankrike till Belgien. 1914 kom han till Rom eftersom Le Saulchoir stängdes efter den tyska inmarschen. I Rom fick han den sjuåriga nyskolastiska utbildningen vid dominikanernas högskola Angelicum under Reginald Garrigou-Lagranges OP ledning. Efter studierna i Rom återvände han till Le Saulchoir och började undervisa studenterna i patristik eller snarare kyrkofädernas betydelse för Thomas ab Aquino. Redan nu är det klart att det historiska sammanhanget för att förstå Thomas stod i centrum för Chenus intresse. Chenu blev snarare historiker än nyskolastisk filosof. Detta kan knappast ha setts med gillande av Reginald Garrigou-Lagrange, hans forna ytterligt inflytelserika lärare. 1938 kallas han till Rom för förhör lett av just Garrigou-Lagrange. Anklagelsen gick ut på att Chenu sökt återskapa en historisk kontext som skulle leda till att Thomas ab Aquino inte presenterat absoluta eviga sanningar. Detta innebar enligt Garrigou-Lagrange relativism och subjektivism, det vill säga modernism. En annan av Chenus kritiker är Michael Browm OP, Angelicums rektor, därefter generalmagister för dominikanorden och en av centralfigurerna inom ultramontanismen under vaticankonciliet. Chenus skrift "Une Ecole de theologie: Le Saulchoir" hamnar på index över förbjudna böcker.

Vid andra Vatikankonciliet kom Chenu att ha en relativt undanskymd roll, men hade stor del i "Gaudium et Spes", konstitutionen om kyrkan i världen av idag. Chenus stora insats kan kort sägas ha varit att han ifrågasatte det auktoriserade sättet att förstå Thomas ab Aquino och att han placerade Thomas i en historisk kontext vilket gjorde Thomas relevant för oss idag.

Yves Congar OP

Ingen teolog spelade så stor roll vid Andra Vatikankonciliet som Yves Congar OP, men vägen dit var svår och lång för Congar och han fick kämpa hårt mot ultramontanistiska krafter under konciliet. Han föddes 1904 och planerade att bli stiftspräst, men valde istället att bli dominikan. I orden mötte han Chenu. Han kom snart att inrikta sin teologiska gärning på återförening av alla kristna, ekumenik. Han mobiliserades 1939 och tillfångatogs 1940 vid Frankrikes kapitulation och blev fri först 1945.

Före kriget, 1937, skrev han "Chrétiens desunis: Principes d'un oecumenisme catholique".

Efter kriget, 1950, kom "Vrai et fausse réforme dans l'Eglise".

1953 "Jalons pour une théologie du laïcité".

Dessa tre böckers ämnen kom att dominera Andra Vatikankonciliet, Ekumenik, Reform av kyrkan och lekmännens roll i kyrkan, men Congars hand syntes i de flesta av konciliets dokument.

Böckerna före konciliet blev för mycket för Rom. Han fick undervisningsförbud, förbud att vistas i kloster där studenter vistades och han förvisades för en tid till konventet i Cambridge. Johannes XXIII utnämnde honom dock till expert 1960 inför konciliet. Under själva konciliet publicerade han dessutom två böcker om Traditionen och traditionerna i kyrkan.

I "Chrétiens desunis" hävdar Congar att kyrkans enhet grundar sig på Gud som treenighet, historiskt är enheten given i Kristus och i kyrkan hans mystiska kropp, Guds folk. Kyrkan ser han alltså som ett

slags sakrament. Han kritiserar den ekumeniska rörelsen, till exempel Stockhomskonferensen 1925, ledd av "en protestantisk modernist" det vill säga Nathan Söderblom. Efter en lång rad av kritiska synpunkter mot olika samfund hävdar han det som vid denna tid inte var så vanligt inom kyrkan; de från kyrkan skilda bröderna var kristna som mer eller mindre ägde delar av den katolska tron. De som fötts i dessa samfund var inte vad man menar med heretiker. De är inte personligen skyldiga till splittringen.

Lekännens roll i det apostoliska arbetet hade växt enormt under Pius XI och Pius XII. Nu hävdar Congar att kyrkan är alla troende tillsammans, congregatio fidelium som Thomas uttrycker det. Kyrkan är inte bara biskoparna och prästerna.

I de böcker han skrev under konciliet om Traditionen hävdar han att Traditionen rymmer hela uppenbarelsen och har traderats av kyrkan. Den Heliga Skrift är en del av den traderade uppenbarelsen, Traditionen.

Congars teologiska arbete fram till konciliet kom att i stor grad påverka konciliets dokument, även om hans teologi modifierades eftersom enhet kräver kompromisser.

Henri de Lubac SJ

Henri de Lubac föddes 1896. Han inträdde i jesuitorden, men blev mobiliserad 1914 och skadades svårt 1916 vilket ledde till men för livet. Han återvände till jesuiterna i England eftersom de liksom dominikanerna inte tilläts verka i Frankrike vid denna tid.

På egen hand studerade han Thomas inspirerad av Etienne Gilson och diskuterade med medstudenter, bland andra Pierre Teilhard de Chardin som blev hans vän för livet. Hans stora insats blev att lyfta fram de grekiska och latinska kyrkofäderna och den medeltida skolastiken. Han påminde om att för medeltidens fäder vars storhetstid enligt honom började ca 1100 var västerlandets kyrka då fortfarande bärare av traditionen från de grekiska kyrkofäderna.

1938 kom hans bok "Catholicisme: Les Aspects sociaux du dogme. Den har av bland andra Congar, Wojtyla och Ratzinger ansetts som den viktigaste teologiska avhandlingen under 1900-talet. Här anser han att "corpus mysticum" refererar till Kristi eukaristiska kropp snarare än kyrkan som institution. Kyrkan blir identisk med eukaristin.

1946 kom hans bok "Surnaturel" som skapade en enorm upprördhet. Han menar att kristendomen rymmer en paradox som Thomas ab Aquino visat i Summa Theologiae, men som sedan dess inte förstås. Själens är av naturen öppen för ett skådande av Gud ansikte mot ansikte, men detta skådande kan enbart ske genom en övernaturlig gåva. Genom att bli förenad med den gudomlige Kristus blir inte vår mänskliga natur förstörd utan gudomliggjord. Natur och det gudomliga i Kristus står inte mot varandra, inte heller i oss, utan samverkar. Man kan undra om han i förlängningen menar att det gudomliga inte når oss genom en slags övernaturlig infusion av nåd utan genom historien, genom kyrkan som traderat uppenbarelsen genom historien till oss. Den gällande nyskolastiken ansåg att människan av naturen har ett nåbart mål, men att hon dessutom hade ett övernaturligt mål som enbart var möjligt att nå med hjälp av nåden.

De Lubac kallades av Johannes XXIII att delta i förberedelserna till konciliet och att delta i konciliet. Han var delaktig i dokumenten Dei Verbum, Lumen Gentium och Gaudium et Spes. Det bör dock än

en gång betonas att han för 1900-talets katolska teologi och för konciliet var hans främsta insats återvändandet till de grekiska och latinska kyrkofäderna och till 1100-talets medeltida fäder samt att han förankrade hela sin teologi med hjälp av citat från alla dessa fäder. Inte minst har hans återvändande till Origenes varit banbrytande.

Karl Rahner SJ

Karl Rahner föddes 1904 i Freiburg im Breisgau och han blev jesuit 1922. Han var bland andra student hos Martin Heidegger 1934 och var medbroder till Alfred Delp SJ (som är värd särskild uppmärksamhet). Tidigt insåg han att en reform av jesuiternas utbildning var nödvändig. 1938-48 var han vanlig församlingspräst eftersom nazisterna stängde den teologiska utbildningen i Innsbruck. 1948 återvänder han emellertid till teologin och dogmatiken. Det Heliga Officiet hade honom under observation, men han blev utnämnd till expert vid konciliet.

Rahner menar att det eviga har trätt in i vår värld som Jesus Kristus för att vi i honom skall finna oss själva. Genom att höra ordet möter vi ändligen människor det transcendentala i Kristus. Trots denna tro är Rahner av den meningen att frälsningshistorien och den slutgiltiga uppenbarelsen i Jesus Kristus saknar mening för den moderna människan eftersom evangeliet inte besvarar den moderna människans frågor. Den moderna människan måste först inse att hon faktiskt har erfårit det transcendentala.

Först måste vi inse att vi erfår världen och samtidigt erfår vårt jag i denna värld. Denna erfarenhet av världen innebär en kunskapsprocess som vi blir medvetna om och som innebär att vi som subjekt befinner oss i mitten av alla objekt runt oss. Vi är alltså en del av allt det omkring oss (jämför Husserl och Heidegger). Vi upplever också vår frihet i denna värld, frihet att välja vår identitet. Vår frihet och den kunskap vi söker ställer ständigt nya frågor. Ju fler svar vi finner, ju mer vi vet, desto mer inser vi hur lite vi vet. I medvetande om vår begränsade kunskap har vi transcenderat vår kunskap och vår frihet. Vi har därmed erfarenhet av det transcendentala och denna erfarenhet finns med i alla våra erfarenheter. Att ha erfårit den yttersta frågan som konfronterar oss oupphörligen under våra liv innebär att vi erfårit det mysterium som vi är. Det är denna transcendentala erfarenhet som uppenbarelsen är ett svar på. Den självutgivande kärleken, offret, är ett alternativ till det transcendentala mörkret. Kristi kärlek har trätt in i vår värld för att vi skall finna oss själva, möta det transcendentala i Kristus.

Det var inte minst dessa teologer som jag här översiktligt presenterat som gjorde Andra Vatikanconciliet till vad det blev. Biskoparna uppmanar genom conciliet alla troende, kyrkan, Guds folk, att gå ut till världen, till de kristna utanför den katolska kyrkan och förmedla Traditionen, Uppenbarelsen till alla folk. För denna uppgift skall de troende förenas till ett tempel, det nya Jerusalem, kyrkan, genom liturgin, sakramenten, ja hela kyrkan är att likna vid ett sakrament.

Under de 50 år som gått sedan conciliet har denna sändning bara börjat vars yttersta mål är att ena alla folk i Kristus, i hans självutgivande kärlek.

Konciliedokument

Låt oss se på några korta utdrag ur några viktiga konciliedokument. Först "Lumen Gentium" som förbereddes av den teologiska kommissionen under mycket hårda interna strider. Kardinal Ottaviani vid det Heliga officiet, Michael Brown OP, generalmagister i dominikanorden och 1962 kardinal, Sebastian Tromp SJ, teologiprofessor vid jesuiternas högskola Gregorianum i Rom stretade emot på alla punkter i det längsta, men till sist godkändes texten (om än med åtskilliga kompromisser) av världens biskopar.

Utdrag ur Lumen Gentium

Folkens ljus är Kristus. Därför önskar detta i den Helige Ande församlade konciliium enträget, att genom hans härlighet som avspeglar sig i Kyrkans ansikte, upplysa alla människor genom att förkunna evangeliet för allt skapat. Kyrkan är nämligen i Kristus ett slags sakrament, dvs. tecken och redskap, både för den innerligaste föreningen med Gud och för hela människosläktets inbördes enhet...

Den evige Fadern har skapat hela världen enligt sin vishets och godhets helt fria fördolda rådslut. Han har beslutat att upphöja människorna till delaktighet i hans eget gudomliga liv...

Så kom Sonen, sänd av Fadern, som har utvalt oss i honom innan världens grund var lagd och förutbestämt oss till barnskap hos sig, ty det behagade honom att sammanfatta allt i Kristus. För att uppfylla Faderns vilja upprättade Kristus himlarnas rike här på jorden, han uppenbarade hans mysterium och fullbordade frälsningen genom sin lydnad. Kyrkan, dvs. Kristi rike närvarande i mysteriet, växer genom Guds kraft på ett synligt sätt i världen...

När det verk som Fadern givet Sonen i uppdrag att utföra på jorden, var fullbordat, sändes på pingstdagen den Helige Ande för att ständigt helga Kyrkan och för att de troende på så sätt genom Kristus skulle ha tillgång till Fadern i en och samma Ande. Han är livets Ande, källan vars vatten springer upp med evigt liv...

Guds Son har i den mänskliga natur, som han förenade med sig för att genom sin död och uppståndelse besegra döden, återlöst människan och omdanat henne till en ny skapelse. Genom att meddela sin ande har han nämligen gjort sina bröder, som han sammankallade från alla folk, på ett hemlighetsfullt sätt till sin kropp...

Som Kristus fullbordade återlösningens verk under fattigdom och förföljelse, så är även Kyrkan kallad till att gå samma väg för att ge människorna del i frälsningens frukter...

Kyrkan, vars mysterium framställs av konciliet, äger enligt tron en helighet som inte kan gå förlorad.

Utdrag ur Dei Verbum

Synoden vill i trohet mot konciliet i Trient och det första Vatikankonciliet, framlägga den äkta läran om den gudomliga uppenbarelsen samt förklara hur den förs vidare...

Apostlarna har både genom muntlig förkunnelse, helig vandel och kyrkliga ordningar givit vidare vad de mottagit ur Kristi mun, i sitt umgänge med honom och genom hans verk...

För att evangeliet för alltid oförvanskad och levande skulle bevaras i kyrkan insatte apostlarna såsom sina efterföljare biskopar...

Denna Heliga Tradition och den Heliga Skrift är som en spegel genom vilken kyrkan under sin jordevandring skådar Gud...

Denna Tradition från apostlarna utvecklas i kyrkan med den helige Andes bistånd...

Den Heliga Traditionen och den Heliga Skrift står i intimt samband med varandra. Båda har ju samma gudomliga ursprung...

Den Heliga Traditionen och den Heliga Skrift utgör en och samma heliga skatt av Guds Ord, anförtrodd åt kyrkan...

Kommentar: Yves Congars teologi i boken Tradition och traditionerna framträder tydligt i konciledokumentet. Uppenbarelsen traderas av kyrkan genom seklerna som Skriften och kyrkans liv, av de troende med ett särskilt ansvar åt apostlarnas efterträdare biskoparna, i gemenskap med Petrus efterträdare, biskopen av Rom. Denna gemenskaps liv är den helige Ande som kyrkan mottagit från Kristus.

Sacrosanctum Concilium

Om liturgin

I liturgin, i eukaristins heliga offer, fullgörs vår frälsnings verk, och så bidrar liturgin i högsta grad till att de troende i sitt liv uttrycker och för andra uppenbarar Kristi mysterium och den sanna kyrkans genuina väsen...

Liturgin uppbygger dagligen den som är innanför kyrkan till ett heligt tempel i Herren, till en Guds borg i Anden...

Kommentar: Liturgin gör alltså kyrkan till det nya himmelska tempel där Gud är. Kyrkan är Anden, där Kristi födelse, liv, död och uppståndelse närvarandegörs genom liturgin.

Dekretet om ekumeniken

En av de viktigaste uppgifterna som förelagts det Andra Ekumeniska Vatikankonciliet är att verka för enhetens återställande bland alla kristna...

Splittringen strider alldeles uppenbart mot Kristi vilja... och är till skada för den heliga uppgiften att förkunna evangeliet för allt skapat...

Det är Jesu Kristi vilja att hans folk skall växa genom att apostlarna och deras efterträdare, det är biskoparna med Petrus efterträdare i spetsen – troget förkunnar evangelium...

De som föds i sådana samfund (skilda från katolska kyrkan) och där lär sig att tro på Kristus kan inte tillskrivas personlig skuld för splittringen, och den katolska kyrkan omfattar dem därför med broderlig kärlek. Ty de som tror på Kristus och mottagit ett rätt dop har därigenom gjorts delaktiga – om än ofullständigt – i den katolska kyrkans gemenskap...

Allt det som härrör från Kristus och leder till honom, hör med rätta till Kristi enda kyrka...

Det är nödvändigt att katolikerna med glädje erkänner och uppskattar de äkta kristna värdena som finns hos andra kristna bröder och som tillhör vårt gemensamma arv...

Det är värdigt och rätt att erkänna Kristi rikedomar och det kristna livets frukter hos andra, när dessa bär vittnesbörd om Kristus, stundom beseglat med blod...

Splittringen mellan de kristna hindrar... kyrkan själv... att låta den fulla katoliciteten förverkligas och komma till uttryck...

Ingen sann ekumenik är möjlig utan hjärtats omvändelse...

Kommentar: Konciliet slår alltså fast att alla kristna har del i uppenbarelsen i olika stor utsträckning, uppenbarelsen som traderats från apostlarna till idag. Allt i detta traderade arv tillhör Kristi enda kyrka. Det finns alltså redan en stor enhet som det är kyrkornas och samfundens uppgift att fullborda. Att inte bidra till denna uppgift strider mot konciliets tydliga uppmaning och Kristi bön att de alla må vara ett. De kristna är alltså i viss mån ett, men det räcker inte enligt konciliet.

Sammanfattning

Även efter en så här kort presentation av kyrkans historia fram till Andra Vatikankonciliet och själva konciliet står det helt klart att konciliets storhet måste förstås i sitt historiska sammanhang och inte som något som plötsligt hände och ledde till stora överraskande omvälvningar i kyrkan.

Centraliseringen av makten i kyrkan personifierad av Pius IX måste förstås utifrån den tidens politiska situation där flera stater hotade kyrkans självständighet och verksamhet. De lokala kyrkorna och deras biskopar kunde inte föra den kampen på egen hand. Resultatet blev påvens universalepiskopat.

Går vi längre tillbaka i historien så måste det tridentinska konciliets uniformering av kyrkan och dogmatiska ställningstaganden förstås utifrån den protestantiska reformationens ställningstagande, kanske först och främst sola scriptura som konciliet ansåg stod i strid mot såväl hela kyrkans Tradition som mot Skriften själv.

Leo XIII kanske främsta insatser var utrikespolitiken som ledde till förbättrade relationer med Europas stater, hans sociala encyklika Rerum Novarum och förbättrandet av prästernas utbildning genom att påbjuda studiet av Thomas ab Aquino vilket ledde till nythomismens starka ställning ända fram till Andra Vatikankonciliet. Återigen var det utomkyrkliga skeenden som föranledde påvens åtgärder. Lugnet mellan Europas stora stater efter 1870 års krig, industrialismens konsekvenser med ett utfattigt industriproletariat samt rationalismens och vetenskapens allt starkare ställning som utmanade kyrkan som av många sågs som ointellektuell till skillnad från protestantismen och närmast vidskeplig.

Pius X fortsatte att stärka prästernas utbildning, men även lekfolkets. Inte minst gällde detta bibelstudier. Gentemot det moderna ställde sig Pius närmast fientlig.

Dessa påvars arbete för att stärka kyrkans frihet och prästernas bildning ledde under 1900-talet till en aktivare teologisk verksamhet som dock sattes under hård kontroll och press från kurian i Rom. Först i och med konciliet visade sig den nya teologin på allvar.

Benediktus XV fick ägna mycken tid åt diplomati i samband med första världskriget och arbetade för att lindra nöden under och efter kriget. Han förbättrade dessutom relationerna till olika stater. Det inomkyrkliga reformarbetet fortsatte, till exempel genom revisionen av kanoniska lagen 1917 och uppmuntran till fortsatt bibelforskning som ledde till att arbetet på en revision av Vulgata påbörjades.

Pius XI nådde en försoning med italienska staten genom Lateranfödraget 1929 genom vilket Vatikanen blev en suverän stat vilket i sin tur stärkte kyrkans frihet. En frihet som var viktig i och med de totalitära staternas framväxt, Sovjetunionen, Tyskland och Italien. I encyklikan "Mit Brennender Sorge" protesterar han mot den tyska rasideologin som han förklarade icke förenlig med Gudstron.

Pius XII fortsatte att främja prästernas utbildning, genomförde viktiga liturgiska reformer och uppmuntrade katolsk exegetik. Den hårde centrala kontrollen av allt kyrkligt liv, särskilt teologernas verksamhet, fortsatte och nådde kanske sin höjdpunkt. Minsta tecken på avsteg från nythomismen och antydan till modernism, subjektivism och relativism ledde till granskning från det Heliga Officiets sida.

Den våg av teologiskt och pastoralt nytänkande som byggts upp under 1900-talets första hälft bröt fram i dagens ljus i och med att Johannes XXIII valdes till påve och sammankallade det Andra Vatikanconciliet. Bland andra de teologer jag nämnt här, Chenu, Congar, de Lubac och Rahner, men de var naturligtvis långt fler, lyckades tillsammans med tongivande kardinaler och biskopar styra conciliet i den riktning Johannes XXIII önskat. Det innebar en radikal fördjupning av teologin, ett återvändande till kyrkofäderna och den Heliga Skrift, ett förnyat studium av Thomas ab Aquino utifrån det historiska sammanhang i vilket han verkat. Det innebar även ett erkännande av att icke katolska kyrkor var bärare av mycket av den gemensamma kristna uppenbarelsen och att detta bådade gott för arbetet på än större enhet och till slut total kyrklig enhet. Alla katoliker uppmanades delta i detta ekumeniska arbete. Liturgin reformerades relativt grundligt och så vidare.

Med tanke på den uniformering av kyrkan som rått såväl för lekmän som präster alltsedan det tridentinska conciliet är det inte konstigt att det uppstod stor förvirring efter conciliet och att det därmed också uppstod en motreaktion mot allt nytänkande och ny praxis. Det tar alltid tid för concilier att nå ut till de troende eller för att vända på det, för de troende att ta emot ett conciliums beslut. Nu 50 år efter conciliet verkar conciliet på allvar börja verka överallt i kyrkan.